

El crític que va descobrir un gran autor català a Mèxic

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat han publicat les cartes que Pere Calders va enviar al crític Joan Triadú, interessat per l'obra del narrador exiliat a Mèxic. És una correspondència de 42 anys.

FAMÍLIA CALDERS

Pere Calders treballa en un dels estudis que va ocupar a Ciutat de Mèxic.

El 28 de juny del 1979 es va dur a terme a Barcelona una taula rodona sobre Pere Calders, Agustí Bartra i Manuel de Pedrolo. Josep Faulí va parlar de Calders; Feliu Formosa, de Bartra i Jordi Coca, de Pedrolo. Al debat, es va fer un esment a la “descoberta tardana” de Pere Calders i Josep Faulí va reaccionar amb vehemència.

El crític va dir que prop de trenta anys enrere Joan Triadú (Ribes de Freser, Ripollès, 1921) havia escrit uns judicis crítics sobre la narrativa de Pere Calders (Barcelona, 1912-1994) que la situaven ja en la valoració que llavors es volia

presentar com a “descoberta” i va acusar de mal informats i de discrets els qui, cada cinc anys o deu sembla que vulguin recomençar a partir de zero.

A més, va dedicar un fervorós elogi a Triadú, com a observador atent, lúcida i tenaç de la nostra literatura, i va afegir que una de les coses que ens calia era el reconeixement i l'estudi seriós de la tasca del crític, realitzada amb un esperit de servei exemplar.

D'aquells tres autors, només va assistir-hi Calders. Gràcies a la seva presència tenim constància escrita de la polèmica. Dos dies més tard, l'autor

de *Ronda naval sota la boira* exposava i comentava el fet a Joan Triadú per carta, i l'explicava amb detall. Escribia que la vehemència de Faulí era “plena de justícia” i va afegir-hi que estava tan content, o potser més, dels elogis que havia dedicat Faulí al crític que no pas dels que havia dedicat “a la meua obra”.

Cap marginació. “Certament –hi afegia Calders– no m'he sentit mai marginat, gràcies en part als estímuls que he rebut de tu. Durant l'exili, les teves cartes em van ajudar a vèncer moments de desesma i a mantenir l'esperança.”

No podem llegir les cartes d'estímul de Triadú, perquè gairebé totes s'han perdut, però sí les que va enviar-li Calders –la major part de les quals van ser escrites des de Mèxic–, però en moltes Calders dona constància d'allò que li diu Triadú i dels efectes benefactors que produeixen en el seu estat d'ànim.

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat acaben de donar a conèixer les cartes de Calders a Triadú. Són 95. La primera és datada el 2 de maig del 1950 i la darrera, ja enviada des de Barcelona, el 12 de maig del 1992, dos anys abans de la desaparició de l'escriptor.

El recull epistolar es completa amb les dues úniques cartes de Triadú conservades: la primera, perquè Triadú va guardar-ne còpia, i l'altra, perquè s'ha localitzat al Fons Pere Calders, format a partir de l'arxiu familiar de l'escriptor, de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).

Amb la intenció de copsar més bé la relació diguem-ne professional entre l'escriptor i el crític, les editores del volum, Susanna Àlvarez i Montserrat Baccardí, hi reproduïxen, per ordre cronològic, els vint textos més representatius que Triadú, com a crític i investigador literari, ha consagrat a diversos títols de Calders i al conjunt de la seva obra durant mig segle llarg, des del 1950 al 2003.

“A Catalunya es treballa i aquí ja no hi fem res”

Les cartes de Pere Calders a Joan Triadú enviades des de Mèxic a Barcelona durant els anys 50 i 60 proporcionen una informació valuosíssima sobre la vida quotidiana i cultural a l'exili i al país. N'ofereim diversos fragments.

PERE CALDERS - JOAN TRIADÚ

Estimat amic. Cartes. Textos

A cura de Susanna Álvarez i Montserrat Bacardí. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2009. 292 pàgines / 16 euros

■ Tornaré

16 de gener de 1953

Em pregunteu si penso tornar. Hi penso gairebé amb obsessió i no ho he fet encara per raons de tipus econòmic. Sóc casat i tinc tres fills, el més gran de cinc anys i la més petita de dos. Només el que val un viatge d'una família com la meva, està tan fora de l'abast de les meves possibilitats actuals que no sabria pas com fer-ho. I a part d'això, el recomençar a Catalunya, exposant els petits a privacions l'extensió de les quals no puc preveure, em fa por. Però amb l'ajut de Déu, tornaré. Quan els nens siguin

una mica més grans per a compartir el que es presenti, procuraré realitzar aquest somni. Vós dieu que no esteu en condicions d'opinar. Per què no? Opinions com la vostra són, precisament, les que més m'interessen. Jo crec que el nostre exili ha perdut la seva significació i que seriem més útils a Catalunya. Però aquesta opinió meua és poc compartida entre nosaltres.

■ Aquí no hi fem res

21 de març de 1953

Jo veig que a Catalunya es treballa i que aquí ja no hi fem res. Però he descobert amb sorpresa que es necessita una certa valentia per a fer aquesta afirmació en el nostre medi; és força general encobrir la falta de valor per a emprendre el retorn –disposats a fer front amb tota la dignitat possible als atzars que això comporti– emparant-se en un radicalisme patriòtic que per

massa còmode i exempt de perill, com vós remarqueu, no té cap interès. No vull dir pas que entre nosaltres manqui la bona fe.

[...] Penseu, Triadú, que a desgrat de tot aquí ja tothom reconeix el volum, la densitat i la importància del que s'ha fet en el curs d'aquests catorze anys a Catalunya. Molts de nosaltres voldríem participar-hi i guanyar-nos el dret d'una benvinguda. Aquest matí he parlat amb en Miquel i Vergés [Josep M. Miquel i Vergés] i hem lligat la conversa que és cada vegada més freqüent entre nosaltres: si poguéssim, tornariem de seguida.

■ Un feinejar seriós

22 d'abril de 1953

Us dec molt, Triadú, molt... No hi ha afalac banal en aquestes paraules. Entre la meua Catalunya passada i la que espero, hi ha la cicatriu terrible de la guerra, i per damunt d'aquesta cicatriu, perquè jo mateix no em senti irreparablement mutilat, sorgeix la vostra generació, amb un feinejar seriós i una fe elevada. No se m'escapa pas que potser seria més exacte parlar de nucli que de generació. Però sempre hem treballat així.

Intercalats entre aquests escrits, les editores transcriuen els tres textos de Calders dedicats íntegrament a Joan Triadú, apareguts en un interval de quaranta anys, del 1953 al 1993. El llibre s'ha editat amb el títol *Estimat amic. Cartes. Textos*.

Les dues filòlogues han comptat amb la generositat de Joan Triadú, la complicitat de Teresa Calders, filla de l'escriptor, i el suport dels filòlegs Magda Alemany i Jordi Castellanos, responsables del Fons Pere Calders de la UAB.

A la taula rodona del 1979, Josep Faulí va destacar el paper de Triadú com a observador de la nostra literatura i, en concret, com a avalador de Calders, però allò que potser desconeixia és el paper del crític com a estimulador.

Segurament no havia tingut ocasió de llegir les cartes i valorar els efectes que havien tingut sobre l'activitat creativa d'un dels clàssics de la literatura catalana de tots els temps.

Sol, a Mèxic. Calders se sentia molt sol, al seu exili mexicà. No compartia moltes de les opinions i actituds dels seus companys d'exili. Mantenia una línia literària molt personal. I creia que a Catalunya les noves generacions s'havien oblidat d'ell. A més, li costava Déu i ajut que la seva obra hi fos acceptada i reconeguda.

No tothom pensava com Triadú. Editors i membres de jurats tan influents i importants com ara Joan Sales opinaven que la seva narrativa, com

que no era realista –en el sentit que Sales donava al realisme– era menor. Per aquesta raó, Calders no es cansa de reiterar el seu agraïment a Triadú, no tan sols des de l'exili mexicà, sinó també a partir del seu retorn, la tardor del 1962.

Així doncs, quan el desembre del 1954 obté el premi Víctor Català de contes pel recull de les *Cròniques de la veritat oculta*, pensa que Triadú, membre del jurat, ha tingut un pes determinat en el veredict i li diu que “la vostra persistència a encoratjar-me, el fet d'haver-me ajudat a ‘tornar’ a Catalunya, les constants mostres d'adhesió i d'afecte amb les quals m'heu expressat la vostra simpatia, han constituït per a mi un valuosíssim ajut”.

■ El perill dialectal

25 d'agost de 1953

Aneu rebent Pont Blau? Vam quedar amb l'administrador que us el faria arribar regularment. Al meu entendre, es ressent de la tendència d'interpretar el valencianisme amb unes limitacions inexplicables. En aquest sentit, en Riera [Vicenç Riera Llorca] i jo vàrem tenir una topada de les més fortes que s'han produït en el nostre equip. Vaig retreure-li la seva inclinació a publicar tot el que procedís d'escriptors valencians, fossin bons o dolents, dient-li que això em semblava una feina negativa, des del punt de vista de Catalunya i de València. Per altra banda, el cultiu d'unes formes dialectals valencianes en la literatura, em sembla innecessari i perillós; si en el gran llenguatge que ens és comú tractem de donar forma escrita a totes les fonètiques regionals, correm el risc de desintegrar l'idioma i deixar sense efecte la feina que, amb poc temps i amb una disciplina que ens és tan rara en altres aspectes del nostre caràcter, ha estat feta a Catalunya.

■ Cultura, abans que política

5 de juny de 1954

Recentment he llegit el llibre de l'Escalasans La meua vida (1895-1920) i, a part de l'interès que se salva de la seva il·luminació de ritmòleg siste-

Pere Calders conduïx el Chevrolet que tenia a Ciutat de Mèxic.

màtic, hi he trobat un concepte que em sembla exactíssim: cent anys de cultura ens donaran una política, però cent anys de política no ens podran donar una cultura.

■ Un valuósíssim ajut

27 de desembre de 1954

Estimat amic: per fi, he conegut els detalls de la concessió del premi Víctor Català [per Cròniques de la veritat oculta]. Estic molt content, per mi mateix i per la satisfacció que endevino en el meu pare.

No se m'escapa tot el que us dec a vós i així ho reconeixeré sempre. La vostra persistència a encoratjar-me, el fet d'haver-me ajudat a "tornar" a Catalunya, les constants mostres d'adhesió i d'afecte amb les quals m'heu expressat la vostra simpatia, han constituït per a mi un valuósíssim ajut.

■ Bartra, un cas

13 de març de 1957

El pare del dibuixant Ernest Guasp, trobant-se malalt de mort, va cridar el seu noi i li digué: "Fill meu, en

Història de la literatura. Les cartes de Calders a Triadú conformen un capítol personal i col·lectiu de la història de la literatura catalana. Donen compte de l'estímul que va evitar que Calders s'enfonsés en el desànim. Però, com molts reculls epistolars, tenen valors testimonials complementaris.

Un fa referència a la vida de l'exili, i la vida cultural dels escriptors exiliats a Mèxic, complementada amb la vida cultural a l'interior. Un altre, als efectes que l'exili pot tenir en la vida d'una persona que viu allunyada del seu públic, dels seus clients, i que, a més, s'enyora. I un tercer, al tarannà literari de l'escriptor, únic, singular, difícilment compatible amb els seus col·legues. Tot això, tractat amb el filtre de la típica

bonhomia calderiana, malgrat els nombrosos atacs de dolor i tristesa als quals ha de fer front durant l'exili.

Alguna cosa més que la necessitat de sentir-se a prop del país va empènyer Calders a escriure incansablement a Triadú, observen Susanna Álvarez i Montserrat Bacardí. Es tractava de nodrir una "amistat literària" i Calders no menystenia els beneficis que aquesta amistat podria reportar-li. I, a poc a poc, diuen les dues editores, Joan Triadú s'anava convertint en un bell amic, un amic sincer i savi, que mereixia tota la confiança i l'estima de Calders, un amic incondicional, per damunt de les distàncies i les diferències.

Triadú, d'una altra banda, se sentia empès a fer conèixer l'obra d'un autor

al qual de bon principi havia donat tot el seu suport "perquè —escriuen les filòlogues— hi havia descobert un potencial creatiu sense parió, més enllà de les tendències imperants o de les modes".

La integració al país. Les cartes del narrador i els textos del crític reproduïts al volum permetran de copsar específicament, anuncien les filòlogues, fins a quin punt Triadú va reintegrar Calders al país amb l'edició de les *Cròniques de la veritat oculta*, recull publicat el 1955.

Cinc anys abans, ja hi havia apostat amb decisió al pròleg de l'*Antologia de contistes catalans*, alhora que el situava en una tradició de la literatura europea: "En 'La ratlla i el desig', un dels contes

aquest món hauràs de treballar molt. Moltíssim. Procura fer-ho incansablement, sense treva, però mirant sempre que et quedi temps per a guanyar-te la vida.” No sé ben bé com és que la cosa lliga, però ens passa exactament això.

L'únic —que jo sàpiga— que se salva d'aquesta mena de maledicció és en Bartra. Va publicant un llibre darrere l'altre i viu totalment submergit en el seu món. Ha arribat a convertir-se en home d'un sol tema, en la conversa, en la família, en tots els aspectes de la seva militància humana. Treballa només per mantenir els seus, sense passar dels límits prèviament fixats, i el seu estímul per a l'estalvi consisteix a recollir per anar-se pagant noves edicions. El seu enderament ha arribat a assolir unes proporcions insospitades i només deixa dos camins als qui fan la seva coneixença: odiar-lo o estimar-lo, això darrer a base d'acceptar-li un món que, de tan seu, cada vegada es fa més petit pels altres. Jo sóc dels que l'estimen, però no us penseu pas que ell s'esforça a facilitar-me aquesta tria, perquè li interessin poquíssimes converses en les quals no sigui ell el personatge únic o principal. Té, però la seva tenacitat i la fermesa de la seva vocació, que el salven sempre per a convertir-lo en un dels homes més feliços que he conegut. Tot el que nosaltres perseguim amb dubtes i amb dolor, ell ho té per acon-

seguit, com un glorificat en vida que no necessita gaires més homenatges que els que ell mateix es dedica.

■ **L'editor patriota**

5 de novembre de 1958

Vós teniu raó quan dieu que escriure, editar i llegir no s'ha de fer per patriotisme, però els nostres editors es refereixen reiteradament als seus sacrificis. N'hi ha que se sacrifiquen fins al punt de permetre que pagui el lector que compra el llibre i pagui l'autor que l'ha escrit, quedant l'editor entremig de l'un i l'altre esperant plàcidament que la posteritat el consagri. Crec que en casos així no hi sobraria una mica de patriotisme.

■ **L'ajut**

18 de novembre de 1958

Jo no sé si sense el vostre generós estímul hauria deixat d'escriure, peròestic segur que m'heu ajudat a seguir d'una manera més conscient.

■ **El realisme**

9 de gener de 1959

Estimat amic: he rebut la vostra carta del dia 1, tan plena de notícies. M'ha arribat en un moment en què em feia una falta extraordinària la vostra paraula, no per estar descoratjat per haver perdut en el Martorell (sempre em produeix més sorpresa guanyar que perdre) [hi optà amb Ronda

naval sota la boira], sinó perquè em dol l'actitud d'en Sales [Joan Sales]. Si hagués sabut que ell substituiria l'Espriu [Salvador Espriu], no hauria concursat. En Sales és, com afirmeu vós, una persona intel·ligent i bondadosa, però té el vici de convertir en esperit de militància qualsevol idea seva, i de la militància passa al proselitisme amb una empenya que, de vegades, fa el seu tracte summament incòmode. Per un atzar notable, la meva novel·la és una mena de paràbola de la qual em serveixo per a combatre, precisament, l'adhesió fanàtica a una particular manera de pensar.

[...] A mi, això d'adscriure el realisme a una època determinada em sembla tan gratuït com atribuir-li un valor com a gènere literari que, per ell sol, pugui anul·lar tota altra tendència. [...] Potser és una qüestió de sensibilitat que m'afecta directament: desconfio per instint del realisme en literatura, tant com del materialisme en filosofia. En l'home, és tan “real” el dolor, la seva capacitat per a causar-lo als altres i envilir-se, com el seu tenaç manteniment d'una fe i el seu desig de puresa.

■ **Les pàtries**

14 d'abril de 1959

Us dic aquestes coses per provar d'expressar com en aquest món que tracto

més originals que s'hagin publicat en català, Calders s'introdueix dins el misteri, ell i personatges, i el conte adquireix una transcendència també misteriosa, derivada segurament de la sensació d'irrealitat que adquireix el seu món explicat amb mots simples com una cosa real, encara que sorprenent. Aquesta petita follia tràgica respira l'angoixa vivent més intensa, la mateixa d'obres com *El procés* o *El castell*, entre les de Franz Kafka”.

La dilatada preparació del recull, amb el concurs al premi Víctor Català entremig, va acabar de nuar, continuen les filòlogues, uns vincles professionals i personals indestructibles, que van allargar-se fins al final de la vida de Calders.

Joan Triadú va llegir el conte “La ratlla i el desig” l'any 1947, a la *Revista de Catalunya*, i en va quedar totalment impressionat. Sempre més li va fer costat, mai no va deixar d'obsessionar-s'hi, mai no va deixar de llegir-lo de forma recurrent, de parlar-ne sense treva.

Els textos de Triadú. Els textos de Joan Triadú aplegats en el llibre, adverteixen les filòlogues, són escrits aïllats, concebuts i redactats a redós de l'actualitat o de compromisos editorials i acadèmics que evidencien, tanmateix, una lectura sostinguda, és a dir, sempre nova, de la producció calderiana.

“Certament no m'he sentit mai marginat, gràcies en part als estímuls que he rebut de tu. Durant l'exili, les teves cartes em van ajudar a vèncer moments de desesma i a mantenir l'esperança”, escriu Calders a Triadú.

de crear-me constantment, les coincidències són les veritables pàtries.

■ Sóc cristià

30 de juliol de 1960

Jo sóc –ho sabeu– cristià, podria dir que sense secta o església. Estimo el Déu que em dona la infinita glòria d'habitar-me i li expresso constantment una humil disposició d'agrair-li la vida, tal com Ell vulgui donar-me-la a mi i als meus. Sovint, almenys un cop per setmana, entro en una església, tan buida de gent com pugui trobar, i reso sense ritus ni la distracció de veus que ressonin per les voltes. Sento el parenostre com una oració meravellosa, i la dic i la repeteixo, com una gràcia que m'és concedida per a dirigir-me a Déu. Però hi ha aspectes de la militància religiosa (limitació meva, si us plau sentir-m'ho confessar així!) que em sembla que allunyen l'home d'aquesta comunicació divina. No cregueu, per favor, que tinc la sobergueria de creure'm posseïdor d'una única veritat. De sempre, m'ha semblat que la veritat només necessita ésser sincera per a ser miraculosament múltiple i el que us dic és una validesa meva, en un afer de l'ànima que no valdria res si no l'anéssim a rebre amb una profunda sinceritat.

[...] Un dels drames de la vida a Mèxic és que, en vint-i-un anys de

viure-hi, no hi tenim cap amic mexicà. No pas per la nostra situació (que aquí, de tan corrent, no preocupa ningú), sinó perquè entre la gent del país i nosaltres no hi ha gairebé res en comú. Això mateix us dirien la immensa majoria dels exiliats, ja que tots vivim aïllant-nos, sense ésser acceptats del tot ni volent fer cap esforç per trencar aquesta barrera.

■ El masclisme mexicà

20 de setembre de 1960

L'educació aquí em desagrada molt i la vida de la família mexicana em fa por; l'alcoholisme i l'adulteri són tan corrents, que s'accepten com a cosa normal i ajuden que l'índex de criminalitat a Mèxic sigui dels més alts del món. És cosa habitual que el marit arribi begut a casa i demostrï que és molt "home" (segons una expressió corrent mexicana) apallissant la seva dona. El dia que això passés a una de les meves filles, no sé què faria i crec que vós em compreneu perfectament. No atribuiu el que us dic a ingratitud, ja que el que ha fet Mèxic per nosaltres no es pot oblidar. Però això es deu a una actitud oficial que té poca cosa a veure amb els costums del país, no pas tots dolents com els que us explico. A més, cregueu que és penós sentir els fills parlar un català amb accent mexicà i tenir la temença constant que, si els

deixo créixer més aquí, s'hi sentiran tan lligats que ja no els podré portar allí on pertanyen, a Catalunya.

■ Enyorament

5 de gener de 1961

Em dol que us segueixin afeixugant les malalties de les persones que més estimeu i admiro el vostre tremp i la vostra fe per a fer-li front. Jo passo actualment per una crisi d'inadaptació i d'enyorament més forta que les que he conegut fins ara; potser, es tracta en part de la sensació de futilitat en ocupar tot el meu temps en una feina que només em permet viure, cosa que no em dona el dret de sentir-me més dissortat que els altres. Fa dies, sento el desig d'escriure –no sé si seria una novel·la– la meva experiència personal: la fi de la guerra, l'estada a França (amb l'episodi dels camps de concentració) i el viatge i l'establiment a Mèxic, amb tot el que té d'aventura jutjada a través dels temperaments que han topat o conviscut amb el meu. Pot tenir algun interès, tot això, Triadú? Vull dir: creieu que jo ho sabria explicar? La por d'haver de tenir en compte la censura m'ha aturat durant molt de temps i, per altra banda, no em faria cap il·lusió publicar un llibre semblant. Us demano, doncs, consell...

Pere Calders

Les possibles repeticions que puguin contenir queden prou compensades, consideren, pel rigor i la professionalitat amb què Triadú presenta cadascun dels articles, segons els objectius diferenciats que persegueixen.

"Llegits l'un rere l'altre –conclouen– posen de manifest, per damunt de tot, la fermesa i la perspicàcia del crític".

Les cartes més extenses són les primeres, les de l'exili. A més de qüestions relacionades amb el dia a dia, tenen el valor de contenir les dèries intel·lectuals de Calders. A partir del retorn, la correspondència canvia de to i és més espaciada, però, com que es poden conèixer personalment, passen del *vós* al *tu*.

Les dues filòlogues hi detecten diversos estadis, en aquesta llarga correspon-

dència, si bé des del primer moment la relació parteix del desig de mantenir un tracte amistós i franc.

Calders ho manifesta explícitament: "No hi ha d'haver, realment, entre vós i jo, reserves de cap mena. No n'hi ha hagut. Per força, la correspondència deixa llacunes que poden fer pensar en faltes de comprensió, però entre nosaltres no és així. Vós m'heu de dir sempre el que penseu –per altra banda, sé que no podríeu procedir altrament– i jo us agrairé que així sigui, corresponent amb la mateixa sinceritat."

Enyorança. L'enyorança de la pàtria és, a banda les qüestions literàries, el tema principal de preocupació de Calders. Veu ben clar que a l'exili no hi fa res,

que el seu lloc és Catalunya i que si no torna abans és perquè no veu possibilitats de trobar una feina que doni prou estabilitat a la seva economia familiar. Amb tres fills petits no pot arriscar-se. I els diners d'un desitjat premi literari important –de novel·la– que pugui pagar-li el viatge no arriben...

A més, Mèxic i Calders són incompatibles. No s'hi integrarà mai. I pateix només de pensar que una filla seva pugui casar-se amb un mexicà que, com la majoria, apallissi la dona en tornar a casa ben torrat.

Les cartes de Triadú, li comenta, atenuen la pena de la seva absència de Catalunya. Primer serà una dècada, i després una segona. No hi troba compensacions, a Mèxic: "La buidor espiritual

FOTO: LA CALDERA

Pere Calders a bord del Covadonga al port de Nova York, l'octubre del 1962, durant el viatge de retorn a Catalunya.

de la vida americana és un factor que desgasta terriblement; tot es xifra en els signes aparents de benestar, en cotxes i aparells domèstics, grans receptors de televisió i ostentacions gairebé puerils.”

Com es veu, la poca simpatia pel país que l'acollia es va traduir en una ani-

madversió vers la societat de consum, que a Mèxic arribà una mica abans que a Catalunya.

La correspondència, ja des de la primera carta, confirma allò que els informats saben, que Triadú és un crític responsable i professional, que treballa a consciència.

A la primera carta de Calders, datada el 2 de maig del 1950, l'escriptor respon a una carta anterior en la qual el crític, com es dedueix, li demana les dades biogràfiques, i quina obra té, publicada i inèdita. Hi ha hagut el tall de la guerra civil, l'accés a la premsa i no és gens fàcil de trobar les publicacions d'abans de la guerra. La forma més fàcil d'accedir al passat de Calders és demanar-lo personalment a l'autor, tot i que, per culpa de la censura, algunes dades no podran viatjar des de Mèxic fins a l'estat espanyol, les que fan referència a la guerra civil. Li ho adverteix Calders: “La meua biografia, que ja té poc interès, us serà de molt poca utilitat, perquè hi ha dades que no podran esmentar-se ara.”

La biografia és molt breu i absent de detalls. Triadú devia insistir-hi i, en cartes posteriors, Calders amplia moltes informacions referents a la seva activi-

tat literària, ni que siguin dades que a Calders li semblin purament anecdòtiques, com ara que “el primer conte me'l va publicar en Janés [Josep Janés i Olivé], a les pàgines centrals del diari de la nit *Avui*, que ell dirigia”. I és anecdòtic, pensa Calders, perquè “no recordo el títol, ni el conte, però em fa l'efecte que devia ésser molt dolent”.

Com sempre, la modèstia, gens falsa, de Calders, que feia tant de cas de les opinions dels altres que només amb una mala crítica era capaç de rebutjar un llibre publicat, com va escaure's amb *La Glòria del doctor Larén*, la seva primera novel·la, fins que un prestigiós editor (Josep Maria Castellet) li va fer veure que l'equivocat no era ell, sinó el crític.

Per sort, Joan Triadú no era el crític que li va ensorrar la novel·la, sinó un admirador competent, sincer i honest, que es va interessar per la seva obra no pas a partir del coneixement personal de l'autor, no pas a partir de cap amistat interessada. L'amistat va ser purament literària, tal com haurien de ser totes les amistats literàries.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Embaràs

Al temps eixorc celebraven prenys. Orgulloses, exhibien protuberants embarrassos les grans deesses mare quan la natura semblava morir, després de les collites, al final de la tardor; al moment de l'esperança, del gran misteri de la mort i la terra estèril, quan la llavor, tancada en la seua closca i tomba, sota terra, amb aparença d'absència de vida, és a punt de germinar, de brotar. Abans del cristianisme, verges i gràvides, parien déus i herois, fills d'un déu major: Agni, a l'Índia;

Mitra, a l'Iran; Osiris a Egipte, Tammuz, Adonis, Apol·lo, Bacus, Manu, Buda, a Síria, Fenícia, Roma, Grècia... A l'antiguitat precristiana fou acceptat i estès que els grans personatges (reis, faraons, emperadors), fundadors de grans filosofies i religions (Buda, Confuci, Laozi) o pensadors (Pitàgores, Plató) fruïren del privilegi de ser fills de mare verge i de Déu.

Naixements a l'alba per a marcar que han d'inaugurar un nou temps, crear un nou món. Abans del cristianisme ja es contemplava l'encís d'aquestes deesses parteres. Eren com un conjur: tenien horror a l'esterilitat. I els seus fills, déus solars. (Isis, vencedora de la nit, alleta el seu fill Horus, un Sol, assassinat per Set, el déu de les om-

Mare de Déu de l'Esperança.

bres.) Fills que moren i ressusciten, com el Sol, vençut per la nit i l'hivern, renaix cada matí i cada primavera. L'expectació del part, la Mare de Déu de l'Esperança, representada amb un sol sobre la panxa prominent, a la qual s'aclamaven les dones en estat, se celebra, encara, cada 18 de desembre, set dies –el nombre perfecte, màgic, de la vida i la sa-

viesa, el quadrat i el triangle, el Cel i la Terra– abans de Nadal, festa del naixement del Sol Invicte, com canta una nadala del segle XVI: “Naix lo rei universal [...] a qui el cel i la terra adora [...] Ha nascut el rei del Cel [...] qui ompli de glòria el Cel i la Terra, l'Esfera i la Mar.”

Periodista